

" AUDITNING XALQARO STANDARTLARI "

Qo'chqorova E'zoza

TIFT Universiteti Buxgalteriya hisobi va moliya yo'nalishi

3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada "Auditning xalqaro standartlari" (ISA) tushunchasi, uning mazmun-mohiyati va auditorlik faoliyatidagi ahamiyati tahlil qilingan. Maqolada xalqaro standartlarning asosiy maqsadlari – audit jarayonini tartibga solish, moliyaviy axborotning ishonchliligini oshirish va audit sifatini ta'minlash masalalari yoritilgan. Shuningdek, ISA ning tuzilishi, asosiy standartlari va ularning amaliyotdagi qo'llanilishi haqida ma'lumotlar berilgan. Auditning xalqaro standartlari dunyo bo'yicha yagona metodologik yondashuvni ta'minlab, auditorlar ishining sifatini oshirishga xizmat qiladi. Mazkur maqola audit sohasi bilan shug'ullanayotgan mutaxassislar, talabalar va tadqiqotchilar uchun foydali bo'lishi mumkin.

Kalit so'zlar: Audit, xalqaro standartlar, ISA, auditorlik faoliyati, moliyaviy hisobot, audit sifati, ishonchli axborot, auditorlik xulosasi.

Kirish qismi:

Bugungi globallashuv davrida iqtisodiy faoliyatning murakkablashuvi va korxonalararo aloqalarning kuchayishi auditorlik faoliyatiga bo'lgan talabni yanada oshirmoqda. Ayniqsa, xalqaro miqyosda faoliyat yurituvchi kompaniyalar uchun moliyaviy hisobotlarning ishonchli va solishtiriladigan bo'lishi muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, audit jarayonining yagona va aniq mezonlar asosida olib borilishini ta'minlash zarurati paydo bo'ldi. Aynan shunday ehtiyoj asosida "Auditning xalqaro standartlari" (ISA — International Standards on Auditing) ishlab chiqilgan.

Auditning xalqaro standartlari — bu butun dunyo bo'ylab auditorlar tomonidan qo'llaniladigan yagona me'yoriy hujjatlar to'plamidir. Ushbu standartlar auditorlik tekshiruvlarining sifatini ta'minlash, audit xulosalarining aniqligi va obyektivligini oshirishga xizmat qiladi. ISA lar xalqaro moliyaviy hisobot standartlari bilan uyg'un holda ishlab chiqilib, investorlar, kreditorlar va boshqa manfaatdor tomonlar uchun ishonchli axborot taqdim etishga qaratilgan. Ushbu mavzu doirasida ISA ning mazmun-mohiyati, ularning qo'llanilishi va amaliyotdagi ahamiyati haqida fikr yuritiladi.

Asosiy qism:

Auditning xalqaro standartlari (ISA — *International Standards on Auditing*) bu — audit jarayonini umumiy mezonlar asosida olib borish uchun xalqaro miqyosda qabul qilingan

normalar tizimidir. Ushbu standartlar xalqaro buxgalterlar federatsiyasi (IFAC) tarkibidagi Xalqaro audit va ishonch bildirish xizmatlari kengashi (IAASB) tomonidan ishlab chiqiladi va muntazam ravishda yangilanadi. Auditning xalqaro standartlari auditorlarga yuqori sifatli va ishonchli audit xizmatlarini ko‘rsatishda metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi.

ISA ning maqsadi va roli

Auditning xalqaro standartlari quyidagi asosiy maqsadlarga ega:

1. **Audit jarayonini yagona tartibga solish** – Dunyo bo‘yicha har xil mamlakatlarda audit faoliyati turlicha amalga oshiriladi. ISA ushbu tafovutlarni bartaraf etib, butun dunyo bo‘ylab audit faoliyatini yagona asosda olib borishga xizmat qiladi.
2. **Moliyaviy axborotning ishonchliligini oshirish** – Auditorlar tomonidan tuzilgan xulosalar moliyaviy hisobotlarga bo‘lgan ishonchni oshiradi va investorlarga to‘g‘ri qarorlar qabul qilishga yordam beradi.
3. **Audit sifatini oshirish** – ISA audit jarayonining har bir bosqichida auditor qanday harakatlarni amalga oshirishi kerakligini aniq belgilab beradi, bu esa auditning sifati va aniqligini oshiradi.

ISA tuzilishi va asosiy standartlar

Auditning xalqaro standartlari bir nechta toifalarga bo‘linadi:

- **Boshlang‘ich umumiy tamoyillar va majburiyatlar (ISA 200–299)** – Auditning maqsadi, umumiy tamoyillar va auditorning javobgarliklari bayon etiladi.
- **Rejalashtirish va riskni baholash (ISA 300–499)** – Auditni rejalashtirish, ichki nazorat tizimini o‘rganish va audit risklarini baholash tartiblari ko‘rsatib o‘tiladi.
- **Audit dalillarini to‘plash (ISA 500–599)** – Auditor qanday dalillarni to‘plashi, ularni qanday baholashi va qanday usullardan foydalanishi kerakligi tushuntiriladi.
- **Audit xulosasi va hisobot (ISA 700–799)** – Moliyaviy hisobotlar asosida auditor qanday xulosa chiqarishi, hisobotni qanday tayyorlashi kerakligi belgilab beriladi.

Masalan, **ISA 200** – “Auditning Umumiy Maqsadlari va Auditorning Unga Erishishdagi Majburiyatlari” standarti auditorning asosiy vazifalarini belgilaydi. **ISA 315** esa korxonaning ichki nazorat tizimini tahlil qilish orqali audit risklarini aniqlash va baholash jarayonini tushuntiradi.

ISA ni qo‘llashda amaliy ahamiyati

Auditning xalqaro standartlari amaliyotda bir qator muhim funksiyalarni bajaradi:

- **Soliq va investitsiya muhiti uchun ishonch yaratadi** – Moliyaviy hisobotlarning ishonchli bo‘lishi iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlaydi.
- **Transmilliy kompaniyalar faoliyatini osonlashtiradi** – Turli mamlakatlarda faoliyat yurituvchi korxonalar uchun audit natijalarining solishtirilishi muhim ahamiyatga ega.

- **Kichik va o‘rta korxonalar uchun ham yaroqli** – ISA faqat yirik kompaniyalar emas, balki kichik va o‘rta biznes uchun ham moslashtirilgan.

Xulosa:

Auditning xalqaro standartlari (ISA) bugungi kunda moliyaviy axborotlarning ishonchliligi va shaffofligini ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. Ular auditorlik faoliyatini yagona va tartibga solingan metodologik asosda olib borish imkonini yaratadi. Hozirgi global iqtisodiy muhitda turli mamlakatlarda faoliyat yurituvchi kompaniyalar uchun moliyaviy hisobotlarning solishtiriladigan va tushunarli bo‘lishi juda muhim. ISA ana shu zaruriyatdan kelib chiqqan holda ishlab chiqilgan bo‘lib, auditorlar uchun aniq ko‘rsatmalar va mezonlar beradi.

- Ushbu standartlar auditorlik jarayonining har bir bosqichini qamrab oladi — auditni rejalashtirishdan tortib, audit dalillarini to‘plash, ichki nazorat tizimini baholash, risklarni aniqlash va nihoyat audit xulosasini shakllantirishgacha. Bu orqali auditorlar audit jarayonida obyektivlikni, aniqlikni va kasbiy etikani saqlagan holda ish yuritadilar. ISA nafaqat yirik xalqaro kompaniyalar, balki kichik va o‘rta biznes subyektlari uchun ham muhim ahamiyatga ega, chunki ular orqali auditorlik tekshiruvlarining sifati oshadi va manfaatdor tomonlarga ishonchli ma’lumotlar taqdim etiladi.

- Shuningdek, ISA’ning amaliyotga tatbiq etilishi investitsion muhit barqarorligini ta’minlaydi, soliq organlari va moliyaviy nazorat tuzilmalari bilan samarali aloqalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Har bir professional auditor va audit tashkiloti ushbu standartlarga amal qilishi, ularni chuqur o‘rganib, amaliyotga tatbiq etishi lozim. Chunki zamonaviy audit sifati bevosita xalqaro standartlarga rioya qilishga bog‘liqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

- Axadjon o‘g‘li, A. A., & Tursunboy o‘g‘li, N. J. (2023). SANOATNING YAIMGA TA’SIRINI BAHOLASH. *QO ‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 290-293.
- Axadjon o‘g‘li, A. A. (2023). RAQAMLI IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHDAGI O‘RNI. *QO ‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 271-273.
- Axadjon o‘g‘li, A. A. (2023). ZAMONAVIY AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARINING MUAMMOLARI VA YECHIMLARI. *QO ‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 333-338.
- Azamjon o‘g‘li, U. A., & Axadjon o‘g‘li, A. A. (2023). Sun'iy intellekt va raqamli iqtisodiyot rivojlanishi. *Qo ‘qon universiteti xabarnomasi*, 1, 73-75.

- Tursunboy o'g'li, N. J., & Axadjon o'g'li, A. A. (2023). O 'zbekistonning jahon savdo tashkilotiga a'zo bo 'lish uchun uzoq yo 'li va xitoy tajribasi. *Qo 'qon universiteti xabarnomasi*, 1, 43-47.
- Ahrorjon, A., & Gafurov, X. (2023). IQTISODIY SIYOSATNING RIVOJLANISHIDA FISKAL VA PUL-KREDIT SIYOSATI. *Qo 'qon universiteti xabarnomasi*, 310-313.
- Otto, M., & Thornton, J. (2023). CHATGPTNING IQTISODIYOTGA TA'SIRI: SUN'IY INTELLEKTNING KASBIY MEHNAT BOZORIGA TA'SIRI. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 7, 65-71.
- Akhrorjon, A., & Oybek, A. (2023). ISLAMIC FINANCE PROBLEMS AND SOLUTIONS: Study guide. *AMAZON PUBLICATION ISBN-13: 9798863282282*, 1, 200.
- Akhmadjonov, O. X. (2023). ISLOMIY MOLIYA BARQARORLIK OMILLARI: EKONOMETRIK TAHLILLAR VA DALILLAR. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(9), 74-94.
- Axrorjon, A., & Maxliyoxon, O. (2024). TA'LIM SIFATI OSHISHIDA JSTNING O 'RNI. *YANGI O 'ZBEKISTONDA IJTIMOIIY-INNOVATION TADQIQOTLAR*, 2(1), 113-118.
- Акабирходжаева, Д. Р., & Абдуллаев, А. А. (2024). ВЛИЯНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ИННОВАЦИЙ НА РАЗВИТИЕ МИРОВОГО ФИНАНСОВОГО РЫНКА. *Экономика и социум*, (11-1 (126)), 729-739.
- Akabirxodjayeva, D., & Abdullayev, A. (2024). TEXNOLOGIK INNOVATSIYALARNING JAHON MOLIYA BOZORINING RIVOJLANISHIGA TA'SIRI. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 13, 89-96.
- Akhrorjon, A., & Oybek, A. (2023). SUN'IY INTELLEKT (AI) VA ISLOM MOLIYASI. *Qo 'qon universiteti xabarnomasi*, 188-190.
- Keldiboyeva, Z. M. Q., & Abdullaev, A. A. O. G. L. (2022). Inklyuziv ta'limga bo'lgan ehtiyojlar va sabablar, inklyuziv ta'limga jalb qilish. *Science and Education*, 3(11), 704-711.
- Oybek, A., Abdullaev, A., Mavlonbekov, X., & Sharifjonov, Z. (2023). ISLOM MOLIYASIDA MUSHORAKA SHARTNOMASI. *Umumjahon fanlari bo 'yicha ta'lim tadqiqotlari*, 2(1), 593-599.
- Turanboyev, B., Abdupattayev, A., & Abdullaev, A. (2023). INFLYATSIYANING QIMMATLI QOG'OZLAR DAROMADIGA TA'SIRI. *Yosh tadqiqot Jurnali*, 2(2), 88-100.
- Akhmadjonov, O. X. (2023). ISLOM BANK TIZIMI UCHUN SHARTNOMA HUQUQI VA ASOSIY TAMOIYILLARI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(5), 600-613.

-
- Abdullaev, A. (2022). BOBUR VA BOBURIYLAR SULOLASINING JAHON SIVILIZATSIYASINING YANGILANISHIGA QO ‘SHGAN HISSASI. *NEW RESEARCH ON THE WORKS OF ALISHER NAVOI AND ZAHIRUDDIN MUHAMMAD BABUR*, 1.
 - Xusanovich, A. O. (2023). MALAYZIYADA ISLOMIY MOLIYA, TO‘G‘RIDAN-TO‘G‘RI XORIJIY INVESTITSİYALAR VA IQTISODIY RIVOJLANISH O‘RTASIDAGI MUNOSABATLARNING EKONOMETRIK TAHLILI ASOSIDA O‘ZBEKISTON UCHUN TAVSIYALAR. *QO ‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 7, 60-64.
 - Mulaydinov, F. (2024). Application, place and future of digital technologies in the educational system. *Nordik ilmiy-amaliy elektron jurnali*.
 - Jumanova, S. (2024). Analysis of PISA test results in Uzbekistan and prospects of preparing primary education students for PISA test. *Nordik ilmiy-amaliy elektron jurnali*.
 - Ikromjonovna, J. S., & Axadjon o‘g‘li, A. A. (2023). O ‘ZBEKISTONDA PISA TESTI NATIJALARI VA BOSHLANG ‘ICH TA‘LIM O ‘QUVCHILARINI BU TESTGA TAYYORLASH ISTIQBOLLARI. *QO ‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 9, 159-162.
 - Turanboyev, B., & Abdullayev, A. (2023). DAVLAT, KORXONA VA TASHKILOTLAR BYUDJETINI TO ‘G ‘RI TAQSIMLASH TENDENSIYALARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(4), 304-309.
 - Akhrorjon, A., & Maxliyoxon, O. (2024). IMPACT, RESULTS AND CONSEQUENCES OF WTO ACCESSION ON THE EDUCATION SYSTEM. *International Multidisciplinary Journal of Universal Scientific Prospectives*, 2(1), 6-15.
 - Abdullaev, A., & Odilova, M. (2024). The Role of WTO in Improving the Quality of Education. *Yosh Tadqiqotchi Jurnali*, 3(1), 140-148.